

Studentbesöket i Visby 1845 och Tjängvidestenen.

Några anteckningar.

G.F. 29.1.-42

Under sommaren 1844 gjorde man vid Tjängvide gård i Alskogs socken en synnerligen intressant upptäckt. Det var en bildsten av kalksten från folkvandringstiden, nu i Statens hist. museum i Stockholm. Denna var av så märklig art, att den icke blott varit föremål för vetenskapsmäns livliga intresse, utan ock till flera intressanta avhandlingar. Huvudscenen å samma sten framställer, enligt den vanliga tolkningen, Oden på Sleipner, och en valkyria, som bjuder honom ett dryckeshorn. Det finns emellertid andra forskare, som framhålla, att den föreställer Sigurd Fafnesbane, välkomnad av Gudruns moder till gjukungarnas hov. Det är ju ofta så, att om vissa ting kunna de lärda tvista, var och en framhållande, att hans åsikter äro de enda riktiga.

Det var en ren tillfällighet

att denna sten påträffades, skriver den lärde språkforskaren professor Carl Säve, (född i Roma prästgård 1812 och död i Uppsala 1876) i ett brev till Vitterhetsakademien. Jag befann mig (sommaren 1844) i Alskog och fick höra av kyrkoherden på stället, att vid en gård, Liffride, skulle finnas en sagokunnig bonde. Vi uppsökte honom hemma, men han motsvarade icke vår förväntan — hans "sagor" voro för unga. Just när vi stodo färdiga att resa därifrån, yttrade bonden: "Men skola icke herrarna se den 'konstiga' stenen, som man upprävt vid Tjängvide!" Orden "konstig sten", som därtill legat i jorden, kunde icke annat än väcka uppmärksamhet. Vi beslöto genast att gå till Tjängvide, helst denna gård så till sägandes låg hus vid hus med Liffride.

Sedan vi fått reda på stället, funno vi ett tämligen vanligt stenblock av landets vanliga kalksten, icke utan en viss omsorg upplagt på marken invid ägaren, Johan Tjängvides, husvägg. Denne, som hade en bror vid namn Jacob, vilken förstod ett och annat av runläsning, berättade om själva fyndet sålunda: I den stenbacke, som ligger här i trädgårdstappan invid huset, företogo vi oss att gräva en grop, för att däri bygga en potatiskällare. Sedan en mängd grus och lösa stenar avröjts, stötte vi på fastare grund och ju

kaka och kom att ligga omvänd. Vi sågo då med förundran ränder och tecken på nedra sidan av murbrukskakan. Det var nu lätt att se, att den sten, på vilken kakan legat, även borde hava inhuggningar. Bruklagret bortogs, och vi funno här den stora stenen, vilken vi ock slutligen, ehuru med stort besvär, fingo upp på backen. Han är alldeles hel, som han låg i muren, med undantag av att två mindre stycken sprungo av för stötarne av järnstören, innan vi fått reda på att något fanns inhugget på honom. Men dessa två stycken togo vi vara på och inpassade på sina ställen, sedan vi fått upp stenen. Denna hade en höjd av 2 alnar och 22 tum, bredd av 2 aln. 6 t. och tjocklek 12 tum.

Säve såg omedelbart, att han framför sig hade ett fynd av mycket stort vetenskapligt värde.

Det fanns ännu en sten på platsen.

Säve berättar vidare, att under samspråk med Johan Tjängvide underrättade denne honom om, att man hade stött på ännu en stor stenhäll, som även var försedd med några huggna streck, men att man, dels därför, att gropan till den blivande källaren icke behövde gå åt det hållet, dels för stenens storleks skull, icke hade brytt sig om all taga upp honom, utan låtit honom ligga kvar i backen. Men, tillade han, ett hörn sticker fram under muren nere i källaren. Försedd med ljus begav jag mig genast ned i det mörka källarhållet, och fann där, liksom en låg stenbänk i form av ett cirkelsegment av något mer än en alns långmål och en halv alns tvärmål, utspringande ur källarmuren. På denna synliga del av den, efter bondens utsaga, stora stenen syntes verkligen åtskilliga kantsirater, i form av symmetriska streck, men djuphuggna och icke i basrelief, som på den andra stenen. Allt syntes antyda toppen av ännu en annan run- eller gravsten, av lika ålder med den redan funna, och som därtill utlovades en större tydlighet i det, som tilläventyrs därpå kunde vara huggit, emedan denna sten var av en mycket fastare och mera finkornig massa än de andra. Nästan ännu gladare över detta nya fynd, än över det förra, emedan det

Det var under sommaren 1845, som Uppsalastudenterna med häst gjorde sitt glada tåg till Köpenhamn, där stora festligheter blevo för dem anordnade. Gästbesök gjordes under denna kringsegling i åtskilliga svenska städer. Student-sången klingade friskt över allt där man färdades fram och över allt blev man ock på det allra hjärtligaste välkomnad.

Första besöket under denna resa skedde i Visby. Det stora flertalet av deltagarna hade aldrig tidigare sett vare sig staden eller Gotland. Den 19 juni användes för att under sakkunnig ledning bese platsens märkliga ruiner, vars storhet och prakt icke förfelade att slå de unga resenärerna med förvåning.

Stadens och bygdens invånare emottogo studenterna på det mest hjärtliga och förekommande sätt. Gästfrihet övades och vänskapsband knötos, som blevo bestående högst längre än för den korta stund, besöket varade. Det ena som andra var ordnat efter en viss bestämd plan. Skjutsar voro ställda till förfogande, så att man även kunde göra en rundtur utåt landet. På aftonen gick en välordnad bankett av stapeln med tal och skålar för både folket och landet. Det blev sent på aftonen innan man bröt upp för att i den klara aftonen, under jubel och hurarop avsegla vidare. Sjön låg blank som en spegel.

Framstående runforskare och deltagare i studentfärden gör en god insats.

Bland deltagarna i studentfärden till Köpenhamn märktes jämväl den kände runforskaren professor Georg Stephens, engelsman till börd. Han var då korrespondent till engelska tidningar från den svenska huvudstaden, sedermera professor vid Köpenhamns universitet.

Säve kom av en ren händelse med honom i samspråk angående Tjängvidestenen. Han blev omedelbart intresserad. Pengar måst enligt hans förmenande anskaffas, så att det intressanta minnesmärket kunde avtecknas och vederbörligen offentliggöras. "Vore det i England", utbrast Stephens, "skulle man genast göra en insamling". — "Men nu äro vi icke där" — förklarade Säve. — "Det gör detsamma", menade Stephens, "vi kan försöka att göra en insamling och det här på stället". Med detsamma fattade han sin hatt och gick omkring bland de närvarande, fordrande sin skärv för detta goda ändamål. — "Det allra minsta emottages med tacksamhet!" utropade han. Ingen av sällskapet undandrog sig att lämna sin gård, och under en kort stund hade 37 1/2 rdr på detta sätt kommit in. Pengarna avlämnades till Carl Säves broder, den bekante gotlandsforskaren P. A.

Under sommaren 1844 gjorde man vid Tjängvide gård i Alskogs socken en synnerligen intressant upptäckt. Det var en bildsten av kalksten från folkvandringstiden, nu i Statens hist. museum i Stockholm. Denna var av så märklig art, att den icke blott varit föremål för vetenskapsmäns livliga intresse, utan ock till flera intressanta avhandlingar. Huvudscenen å samma sten framställer, enligt den vanliga tolkningen, Oden på Sleipner, och en valkyria, som bjuder honom ett dryckeshorn. Det finns emellertid andra forskare, som framhålla, att den föreställer Sigurd Fafnesbane, välkomnad av Gudruns moder till gjukungarnas hov. Det är ju ofta så, att om vissa ting kunna de lärda tvista, var och en framhållande, att hans åsikter äro de enda riktiga.

Det var en ren tillfällighet

att denna sten påträffades, skriver den lärde språkforskaren professor Carl Säve, (född i Roma prästgård 1812 och död i Uppsala 1876) i ett brev till Vitterhetsakademien. Jag befann mig (sommaren 1844) i Alskog och fick höra av kyrkoherden på stället, att vid en gård, Liffride, skulle finnas en sagokunnig bonde. Vi uppsökte honom hemma, men han motsvarade icke vår förväntan — hans "sagor" voro för unga. Just när vi stodo färdiga att resa därifrån, yttrade bonden: "Men skola icke herrarna se den 'konstiga' stenen, som man uppgrävt vid Tjängvide?" Orden "konstig sten", som därtill legat i jorden, kunde icke annat än väcka uppmärksamhet. Vi beslöto genast att gå till Tjängvide, helst denna gård så till sägandes låg hus vid hus med Liffride.

Sedan vi fått reda på stället, funno vi ett tämligen vanligt stenblock av landets vanliga kalksten, icke utan en viss omsorg upplagt på marken invid ägaren, Johan Tjängvides, husvägg. Denne, som hade en bror vid namn Jacob, vilken förstod ett och annat av runläsning, berättade om själva fyndet sålunda: I den stenbacke, som ligger här i trädgårdstappan invid huset, företogo vi oss att gräva en grop, för att däri bygga en potatiskällare. Sedan en mängd grus och lösa stenar avröjts, stötte vi på fastare grund och ju djupare vi kommo, desto mer övertygades vi, att vi råkat på en ordentligen med murbruk murad fast gammal grundval. Vi, som sett denna grusbacke i all vår tid, hava likväl aldrig vetat, att något sådant fanns däruti, ej heller hava vi hört någon den ringaste sägen om, att något sorts hus förr i världen här skulle hava stått. Vi bröto oss något djupare ned i muren, och i det en av oss med järnstötar stötte i det nyss blottade lagret av murbruk efter en borttagen större sten, lossnade en hel

kaka och kom att ligga omvänd. Vi sågo då med förundran ränder och tecken på nedra sidan av murbrukskakan. Det var nu lätt att se, att den sten, på vilken kakan legat, även borde hava inhuggningar. Bruklagret bortogs, och vi funno här den stora stenen, vilken vi ock slutligen, ehuru med stort besvär, fingo upp på backen. Han är alldeles hel, som han låg i muren, med undantag av att två mindre stycken sprungit av för stötarne av järnstöten, innan vi fått reda på att något fanns inhugget på honom. Men dessa två stycken togo vi vara på och inpassade på sina ställen, sedan vi fått upp stenen. Denna hade en höjd av 2 alnar och 22 tum, bredd av 2 aln. 6 t. och tjocklek 12 tum.

Säve såg omedelbart, att han framför sig hade ett fynd av mycket stort vetenskapligt värde.

Det fanns ännu en sten på platsen.

Säve berättar vidare, att under samspråk med Johan Tjängvide underrättade denne honom om, att man hade stött på ännu en stor stenhäll, som även var försedd med några huggna streck, men att man, dels därför, att gropen till den blivande källaren icke behövde gå åt det hållet, dels för stenens storleks skull, icke hade brytt sig om all taga upp honom, utan låtit honom ligga kvar i backen. Men, tillade han, ett hörn sticker fram under muren nere i källaren. Försedd med ljus begav jag mig genast ned i det mörka källarhållet, och fann där, liksom en låg stenbänk i form av ett cirkelsegment, av något mer än en alns långmål och en halv alns tvärmål, utspringande ur källarmuren. På denna synliga del av den, efter bondens utsago, stora stenen syntes verkligen åtskilliga kantsirater, i form av symetriska streck, men djuphuggna och icke i basrelief, som på den andra stenen. Allt syntes antyda toppen av ännu en annan run- eller gravsten, av lika ålder med den redan funna, och som därtill utlovades en större tydlighet i det, som tilläventyrs därpå kunde vara huggit, emedan denna sten var av en mycket fastare och mera finkornig massa än de andra. Nästan ännu gladare över detta nya fynd, än över det förra, emedan det kunde innehålla så mycket, tillfrågade jag bonden om han, emot någon billig ersättning, skulle tillåta denna stens uppgrävande med ty åtföljande källarväggens nedbrytande. Han förklarade sig härtill villig. Min avsikt var dock icke att företaga detta genast, utan jag ville blott förvissa mig om att intet hinder skulle möta från ägaren i händelse av en framtida undersökning.

Studentbesöket i Visby.

av deltagarna hade aldrig tidigare sett vare sig staden eller Gotland. Den 19 juni användes för att under sakkunnig ledning bese platsens märkliga ruiner, vars storhet och prakt icke förfelade att slå de unga resenärerna med förvåning.

Stadens och bygdens invånare emottogo studenterna på det mest hjärtliga och förekommande sätt. Gästfrihet övades och vänskapsband knötos, som blevo bestående högst längre än för den korta stund, besöket varade. Det ena som andra var ordnat efter en viss bestämd plan. Skjutsar voro ställda till förfogande, så att man även kunde göra en rundtur utåt landet. På aftonen gick en välordnad bankett av stapeln med tal och skålar för både folket och landet. Det blev sent på aftonen innan man bröt upp för att i den klara aftonen, under jubel och hurarop avsegla vidare. Sjön låg blank som en spegel.

Framstående runforskare och deltagare i studentfärden gör en god insats.

Bland deltagarna i studentfärden till Köpenhamn märktes jämväl den kände runforskaren professor Georg Stephens, engelsman till börden. Han var då korrespondent till engelska tidningar från den svenska huvudstaden, sedermera professor vid Köpenhamns universitet.

Säve kom av en ren händelse med honom i samspråk angående Tjängvidestenen. Han blev omedelbart intresserad. Pengar måste enligt hans förmenande anskaffas, så att det intressanta minnesmärket kunde avtecknas och vederbörligen offentliggöras. "Vore det i England", utbrast Stephens, "skulle man genast göra en insamling". — "Men nu äro vi icke där" — förklarade Säve. — "Det gör detsamma", menade Stephens, "vi kan försöka att göra en insamling och det här på stället". Med detsamma fattade han sin hatt och gick omkring bland de närvarande, fordrande sin skärv för detta goda ändamål. — "Det allra minsta emottages med tacksamhet!" utropade han. Ingen av sällskapet undandrog sig att lämna sin gård, och under en kort stund hade 37 1/2 rdr på detta sätt kommit in. Pengarna avlämnades till Carl Säves broder, den bekante gotlandsforskaren P. A. Säve, som åtog sig att noggrant avteckna stenen. Jämväl att uppgräva den andra stenen och avteckna denna. Saken hade kommit i lika goda som intresserade händer.

En berättelse i brev till Carl Säve.

Den förut omnämnde kollegan P. A. Säve deltog i studenttåget till Köpenhamn. Efter återkomsten från denna för honom och andra så minnesrika färd, tog han omedelbart itu med det uppdrag, som han under

Visbybesöket erhållit. Senare skildrar han i brev till brodern resultatet härav.

"Något efter hemkomsten", omtalar han, "besökte jag Alskog och Tjängvidestenen. Denna var jämmerligen skadad av sol, regn och frost. Dock högeligen skyddad av ägaren. Som det ej fanns någon tornkammare i Alskogs kyrka, ej heller vid Tjängvide gård något passande hus för dess förvarande, betalade jag husbonden för hans tillverkande av ett fodrallock, att för jämnan ställas över stenen. Jag avtecknade stenen så noga jag kunde, i all synnerhet runorna, på ett stort ark, som jag skall sända längre fram. Avteckningen har skett så noggrant antikvarierna behöva det och skulle kunna inhämta det av stenen själv, och det utan alla inventerande tillsatser. Bondefamiljen på stället är utmärkt vettig och hygglig. Både den unge husbonden Johan Tjängvide, som äger stenen, och hans bror Jacob, som är en tjäck runläsare. Denne senare konfererade jämte mig runraden mycket noga och kritiskt med avteckningen, och vakar över stenen, så att ej ett korn får komma därifrån.

Jag företog ock grävning i backen efter den andra stenen. Det var ett björnarbete, och jag arbetade efter vanan själv tills jag stod nere i jorden till axlarna. Men när jag kom ned till stenen var han tämligen slät som en vanlig liksten, men alldeles ohuggen, med undantag av siraternas på ena hörnet, som förut varit synligt i källaren. Således slog det hoppet fel! Omkring honom stodo rester på kant i söder och rester ohuggna, förfärligt groteska stenblock. En annan något huggen sten av 3 1/2 aln. längd syntes i en källare intill. Hela källarebacken är tydligen ett konglement av dylika stenar, fordom kanhända monumenter och sist använda som mursten. Besynnerligt var att den avtecknade stenen aldrig blivit planslipad, som du kanske själv minns, utan att han är helt kullrig! Denna dyrbara sten, både skadad av sol och väta och obändigt stor och tjock, lär väl ej utan fara kunna flyttas någonstades. Han ligger emellertid nu under den beskedlige bondemannens vård i gott hägn, varjämte jag uppmanat kyrkoherden Öfverberg i Alskog att vaka. Nämnde Jacob Tjängvide var en intressant man. Han lämnade genast sitt arbete och började att studera Liliégren samt avskriva

hener vid Tjängvide gård något passande hus för dess förvarande, betalade jag husbonden för hans tillverkande av ett fodralloek, att för jämnan ställas över stenen. Jag avtecknade stenen så noga jag kunde, i all synnerhet runorna, på ett stort ark, som jag skall sända längre fram. Avteckningen har skett så noggrant antikvarierna behöva det och skulle kunna inhämta det av stenen själv, och det utan alla inventerande tillsatser. Bondefamiljen på stället är utmärkt vettig och hygglig. Både den unge husbonden Johan Tjängvide, som äger stenen, och hans bror Jacob, som är en tjäck runläsare. Denne senare konfererade jämte mig runraden mycket noga och kritiskt med avteckningen, och vakar över stenen, så att ej ett korn får komma därifrån.

Jag företog ock grävning i backen efter den andra stenen. Det var ett björnarbete, och jag arbetade efter vanan själv tills jag stod nere i jorden till axlarna. Men när jag kom ned till stenen var han tämligen slät som en vanlig liksten, men alldeles ohuggen, med undantag av siraterna på ena hörnet, som förut varit synligt i källaren. Således slog det hoppet fel! Omkring honom stodo rester på kant i söder och rester ohuggna, förfärligt groteska stenblock. En annan något huggen sten av 3 1/2 aln. längd syntes i en källare intill. Hela källarebacken är tydligen ett konglement av dylika stenar, fordom kanhända monumenter och sist använda som mursten. Besynnerligt var att den avtecknade stenen aldrig blivit planslipad, som du kanske själv minns, utan att han är helt kullrig! Denna dyrbara sten, både skadad av sol och väta och obändigt stor och tjock, lär väl ej utan fara kunna flyttas någonstades. Han ligger emellertid nu under den beskedlige bondemannens vård i gott hägn, varjämte jag uppmanat kyrkoherden Öfverberg i Alskog att vaka. Nämnade Jacob Tjängvide var en intressant man. Han lämnade genast sitt arbete och började att studera Liljegren, samt avskriva dennes stup- och vändrunor m. m. Han var ock ganska kunnig i språk- väg och över vanligt bonde-enfald."

Stenen blev sedermera flyttad till huvudstaden, där han länge i Hist. museet ådragit sig vederbörlig uppmärksamhet.